

Новосьолова В. І.,

УДК 372.881.1

канд. пед. наук, старш. наук. співроб.,
відділу навчання української мови та літератури,
Інститут педагогіки Національної академії
педагогічних наук України, м. Київ

Новосьолова В. І. Методи формування в учнів лексичних умінь в умовах компетентнісного навчання. *Модернізація освіти як важливий чинник розвитку суспільства* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Дніпро, 22 листопада 2021 р). Дніпро : Міжнародний гуманітарний дослідницький центр, 2021. С. 27 – 29.

МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ ЛЕКСИЧНИХ УМІНЬ В УМОВАХ КОМПЕТЕНТНІСНОГО НАВЧАННЯ

Нинішній стан розвитку мовної освіти в школі характеризується пошуком і впровадженням в освітній процес нових, здатних задовольнити потреби учнів й вимоги суспільства, ефективних стратегій становлення й розвитку компетентного мовця. Формування лексичних умінь у процесі опанування учнями норм української літературної мови забезпечить якісно новий рівень практичного оволодіння ними засобами спілкування, якщо ґрунтуватиметься на засадах компетентнісного підходу.

Учень у міжособистісній взаємодії в соціумі має навчитися використовувати лексичні одиниці для висловлення думок, почуттів, ставлень, обстоювання власної позиції, для спрямування спілкування в бік налагодження стосунків і сформувати вміння варіювати лексичними засобами відповідно до сфери й ситуації спілкування.

Вироблення цих умінь потребує перегляду й переосмислення традиційних методів навчання та оптимізації їх відповідно до сучасних реалій в умовах компетентнісної освіти. Учителі української мови мають використовувати методи навчання, які відповідають новим тенденціям розвитку системи освіти, нинішнім соціально-економічним умовам розвитку суспільства. Мета оптимізації методів полягає в тому, що в конкретних умовах із багатьох методів необхідно вибрати ті, які забезпечуватимуть найвищу ефективність освітнього процесу.

Передусім необхідно усвідомити, що вибір методів навчання визначається: метою освіти, особливостями навчального курсу, метою уроку, можливостями школярів, наявними засобами навчання і часом, особливостями дидактичної системи, якій віддає перевагу вчитель [1, с. 448].

Пошук форм лексичної підготовки учнів, на нашу думку, варто здійснювали шляхом поєднання традиційних та інноваційних методів навчання української мови: О. Біляєва та його послідовників (Н. Бондаренко, Н. Голуб, М. Пентиліук, С. Карамана, О. Кучерук, та ін.), І. Олійника, В. Мельничайка, О. Потапенка та ін. [2; 3; 4].

Практика спостережень за освітнім процесом, вибірковий аналіз конспектів і статей вчителів української мови показують, що на уроках педагоги переважно

застосовують методи формування лексичних умінь, які передбачають збагачення активного словника учнів, вироблення навичок практичної роботи зі словниками різних видів, вироблення умінь розпізнавати й аналізувати лексичні одиниці, їх синоніми, антоніми та інші лексичні засоби в тексті. Це такі методи: спостереження, порівняння, лінгвістичної гри, тезаурусний, лексичного аналізу, мовного коментаря, тестування, “асоціативний куц”, метод лексичних вправ.

Під час формування лексичних умінь на уроках української мови вчителі використовують методи навчання, зорієнтовані на розуміння й аналіз поняттєвих ознак тексту, а саме такі, що активізують мисленнєву діяльність учнів, спрямовують на розуміння тексту за допомогою запитань; порівняння текстів із погляду змісту, лексичного наповнення, особливостей функціонування лексичних одиниць.

Ефективним методом формування лексичних умінь є словникові вправи, що передбачають пояснення значень слів; семантичне групування слів; розпізнавання й аналіз лексичних одиниць у тексті; складання словосполучень/речень/текстів зі словами.

Компетентнісний підхід до роботи з формування лексичних умінь визначає методи навчання. Ефективними, на нашу думку, є діяльнісні форми, методи й технології навчання (групові форми, рольові ігри, дослідницька діяльність, пошукова діяльність, метод проєктів, творчої реалізації, розв’язування проблемних задач, моделювання, аналіз ситуацій, дискусія, рефлексії тощо).

Оскільки лексичні одиниці, що вивчаються в закладах загальної середньої освіти, уводяться спочатку у відповідні мовленнєві зразки, згодом – у систему мовленнєвих дій, які виконують учні в різних ситуаціях спілкування, нами з’ясовано, що ефективними методами навчання є метод стилістичного аналізу тексту-зразка, що дає змогу розкрити текстотворчі функції лексичних одиниць, що вивчаються, і метод моделювання власного висловлення, котрий реалізується в різноманітних ситуаційних вправах, які ґрунтуються на залежності змісту й мовленнєвого оформлення висловлення від комунікативної ситуації.

Методи навчання мови, відповідно до класифікації, запропонованої Л. Федоренко, поділяються на теоретичні, теоретико-практичні й практичні [5, с 39]. Найбільш ефективним є метод моделювання висловлення (практичний метод), який реалізується у виконанні ситуаційних завдань різних видів, що ґрунтуються на залежності змісту й мовленнєвого оформлення висловлення від мовленнєвої ситуації.

Метод моделювання реалізується за допомогою продуктивних вправ, які спрямовані на: а) створення тексту певного стилю (усно чи письмово), коли учні мають навчитись створювати текст, наповнювати його лексичним матеріалом відповідно до стилю мовлення, теми і змісту висловлювання; (вправи покликані формувати вміння й навички користуватися стилістичними прийомами); б) складання твору або твору-мініатюри певного стилю (усно чи письмово); у такий спосіб учні вчать доцільно використовувати лексичні засоби і стилістичні прийоми в тексті.

Отже, використання діяльнісних методів, словникових вправ, методів стилістичного аналізу тексту-зразка, моделювання висловлення сприяє активізації вивчених лексичних одиниць у процесі створення висловлювань різних типів і жанрів мовлення, збагаченню словникового запасу учнів, формує вміння уважно ставитися до змісту ситуацій. Означені компетентнісно зорієнтовані методи повинні використовуватися у взаємозв'язку, взаємодоповнюючи один одного. Висновки дають підстави вважати перспективним дослідження особливостей використання методів формування лексичних умінь в умовах компетентнісного навчання з метою ефективного застосування їх в освітньому процесі.

Список використаних джерел

1. Хуторской А. В. Практикум по дидактике и современным методикам обучения. Санкт-Петербург : Питер, 2004. 541 с.
2. Біляєв О. М. Лінгводидактика рідної мови. Київ : Генеза, 2005. 180 с.
3. Словник-довідник з української лінгводидактики : навч. посіб. / за ред. М. І. Пентиліук. Київ : Ленвіт, 2015. 320 с.
4. Кучерук О. А. Система методів навчання української мови в основній школі: теорія і практика : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. 2011. 420 с.
5. Федоренко Л. П. Принципы обучения русскому языку : пособие для учителей. Москва : Просвещение, 1973. 160 с.